

Riječ urednika

Ovaj broj *Književne smotre* posvećen je možda najtradicionalnijoj interdisciplinarnoj temi u području filmologije, a vjerojatno i jednoj od najučestalijih u proučavanju književnosti u 20. stoljeću – temi odnosa *književnosti i filma*. Koliko god da se tema čini „starom“ i „poznatom“, ona se u najnovije vrijeme – najkasnije od prijelomne studije Linde Hutcheon *A Theory of Adaptation* (2006) – stubokom okrenula pa je ideja koja je motivirala izradbu ovog broja temeljno bila ta da se vidi gdje i koliko spram „adaptacijskog zaokreta“ stoji prije svega domaća znanstvena – ne samo filmološka, već i šira humanistička, prije svega književnoznanstvena – zajednica. Podsjetimo školnički na trenutak na neke temeljne zasade Hutcheonina i uopće postmodernog zaokreta u teoriji, odnosno u „studijima adaptacije“: nema više izvornog teksta; sve je adaptibilno; načelo „vjernosti“ tekstu je iluzija jer je svaki medijski „tekst“ tek „izvedba“ priče u drugome mediju; priče se „apropriiraju“, one migriraju kroz medije i forme naracije itd.; adaptacija se više ne razumijeva kao „prijevod“, već prije kao „izvedba“ i „intertekst“.

Kako i široko postavljen naslov tematskoga broja sugerira, u fokusu nije bilo (samo ili tek) područje adaptacijâ, koje je upravo ono „inkriminirano“ polje u interdisciplinarnim proučavanjima filma koje se desetljećima moglo optuživati za prvoloptaške istraživačke teme i analitičke prečace, već upravo šire, *intermedijalno* polje književnosti i filma. Prošavši sredinom 1990-ih svoju stotu obljetnicu te potom uplovivši u digitalnu eru u kojoj iz „filmske umjetnosti“ nestaje sâm filmski medij („analogna“ filmska vrpca sa svim svojim popratnim tehničkim praksama), te uz popratno otvaranje problematike statusa filmskih slika samih, proučavanje filma kao da se resetiralo te krenulo iznova tematizirati pitanja „medijske specifičnosti“, hibridnosti i intermedijalnosti kojima se bavilo točno prije stotinjak godina pa sve negdje do etabliranja akademske filmologije u postsemiotičkom okrilju 1970-ih.

Još prije desetak godina izraz „film i druge umjetnosti“ zvučao je staromodno i mahom je podsjećao na drugi svezak četveroknjižja *Što je film?* Andréa Bazina (*Le cinéma et les autres arts*, 1959);

teorijska utemeljenja filma na razmeđu odnosa spram drugim umjetnostima mogla su se pronaći tek u „starim“, „formalističkim“ teorijama filma u rasponu od međuratne avangarde do Maye Deren ili Vlade Petrića. Početkom 2020-ih, međutim, bujaju knjige podnaslovljene ili nadnaslovljene upravo tom Bazinovom frazom, a problemski, formalni pristup odnosu filma i književnosti, kazališta, slikarstva, kiparstva, arhitekture, fotografije, plesa, stripa, mode itd. čini – paradoksalno – upravo u svojoj tradicionalnoj utemeljenosti u idejama međuratne avangarde najpropulzivniji dio aktualne filmologije, upravo onaj koji joj oživljava *élan vital* nakon iscrpljenja u kognitivnoj filmologiji i tzv. filozofiji filma.

Avangardizam povratka tradiciji u najnovijim filmološkim strujanjima – koji odjekuje na stranica ovog broja, na kojima se u referencama pojavljuju i neki od najnovijih proučavatelja filma i drugih umjetnosti – vidljiv je ponajprije u „otkriću“ da film nije nužno i prije svega priča, odnosno pripovjedna umjetnost (sjetimo se jedne od Godardovih parafraza: „film nije bio mišljen da stvori događaj, nego videnje“), kao i da se „odnosi“ filma i drugih umjetnosti ne svode na to da film može sve ostale umjetnosti audiovizualno registrirati i prikazati unutar svoje dijegeze. Pravo se pitanje, naime, pojavljuje u onom trenutku kad se počne razmišljati o različitim materijalnostima umjetničkih disciplina i formi te komunikacije iskustava i praksi preko medijskih međa. Istraživačko polje *filma i književnosti* u tom se kontekstu otvara tek onda kad se dokine uvjerenje da filmska adaptacija može biti „vjerna“ književnom predlošku i kad se pri adaptaciji u „filmskom jeziku“ prestanu tražiti „ekvivalenti“ jeziku književnosti, odnosno onda kada predmet istraživanja postane ono što je *literarno* (*poetsko, dramsko i pripovjedno*) i *filmsko* u diskursima i medijskim izlagačkim strukturama književnosti i filma – jer „susret između dviju disciplina ne događa se kad jedna počne promišljati o drugoj, nego kad jedna disciplina shvati da mora sama, vlastitim sredstvima razriješiti problem sličan onomu s kojim se suočila druga“ (Gilles Deleuze).

Tomislav ŠAKIĆ i Filip KOZINA